

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

1) Τι είναι το έπος;

Αρχικά η λέξη έπος σήμαινε «λόγος». Από τον 5ο αι. π.χ. όμως χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει το **μεγάλο αφηγηματικό ποίημα** σε δακτυλικό εξάμετρο. Το παλαιότερο είδος είναι το ηρωικό έπος, στο οποίο ανήκει και η Οδύσσεια. Τα θέματα του ηρωικού έπους ήταν παρμένα από τους μύθους για τους θεούς και τους ήρωες. Αργότερα εμφανίστηκαν έπη με περιεχόμενο φιλοσοφικό, διδακτικό (π.χ. τα έπη του Ησίοδου) κ.ά.

2) Ποια εποχή αναπτύχθηκε η επική ποίηση;

Οι πρώτες μορφές του έπους ήταν πιθανότατα οι συνθέσεις των αοιδών της μυκηναϊκής εποχής (17ος – 12ος αι. π.Χ.). Η επική ποίηση γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη στα γεωμετρικά χρόνια (11ος – 8ος αι. π.Χ.). Είναι η εποχή που ο μυκηναϊκός πολιτισμός παρακμάζει ενώ μεγάλα τμήματα του πληθυσμού μετακινούνται προς τις αποικίες των νησιών και της Μ. Ασίας. Έτσι, τα τραγούδια μιλούν για τη νοσταλγία του παλιού καιρού και για τις περιπέτειες στις νέες πατρίδες.

3) Ποιο ήταν το περιεχόμενο των επών;

- Τα κατορθώματα των ηρώων του παρελθόντος (γι' αυτό ονομάστηκε «ηρωικό έπος»)
- Τα κατορθώματα των θεών
- Η δράση ανθρώπων και θεών

4) Ποια είναι τα γνωρίσματα της επικής ποίησης;

- Τα επικά ποιήματα αναφέρονταν σε ένα μακρινό, εξιδανικευμένο παρελθόν
- Τα έπη ήταν συλλογικά έργα τα οποία εξέφραζαν τις αντιλήψεις ολόκληρης της κοινωνίας, και όχι συνθέσεις ενός ποιητή
- Η γλώσσα των επών ήταν η ιωνική διάλεκτος ανάμεικτη με αιολικά στοιχεία.

5) Ποιοι είναι οι 3 επικοί κύκλοι;

- Ο αργοναυτικός κύκλος περιλάμβανε θέματα από την αργοναυτική εκστρατεία
- Ο θηβαϊκός κύκλος αναφερόταν στους αγώνες για την κατάκτηση των Θηβών
- Ο τρωικός κύκλος περιείχε θέματα από τον τρωικό πόλεμο και γεγονότα μετά από αυτόν.

6) Τι γνωρίζουμε για τους αοιδούς;

- Το όνομα «αοιδός» προέρχεται από το ρ. άδω/Αείδω (= τραγουδώ)
- Οι αοιδοί συνέθεταν και τραγουδούσαν επικά ποιήματα
- πίστευαν ότι κάποιος θεός τους δίνει έμπνευση και γι' αυτό φρόντιζαν να τον ευχαριστήσουν στα ποιήματά τους
- τραγουδούσαν τις συνθέσεις τους με τη συνοδεία φόρμιγγας (κιθάρας)
- τραγουδούσαν σε συμπόσια, στα παλάτια των βασιλιάδων, στα σπίτια των ευγενών και σε δημόσιους χώρους κατά τη διάρκεια εορτών και αγώνων
- υπήρχαν συντεχνίες αοιδών

7) Πώς γινόταν η σύνθεση και η εκτέλεση των επών;

- Η σύνθεση των επών γινόταν κυρίως προφορικά. Γι' αυτό το λόγο, οι αοιδοί κατείχαν ειδικές τεχνικές, για να μπορούν να θυμούνται και να επαναλαμβάνουν τα ποιήματα· χρησιμοποιούσαν δηλαδή συγκεκριμένες φράσεις που τις επαναλάμβαναν σε ορισμένες θέσεις, έτοιμους στίχους οι οποίοι εμφανίζονταν συχνά μέσα στο έπος, ενώ περιέγραφαν με τις ίδιες περίπου λέξεις κάποια τυπικά θέματα ή ενέργειες ή δραστηριότητες (όπως π.χ. η φιλοξενία, οι θυσίες κ.λπ.)
- Οι νέοι αοιδοί μάθαιναν την τέχνη κοντά σε παλαιότερους δασκάλους.
- Ένας καλός αοιδός μπορούσε να απομνημονεύει τις επαναλαμβανόμενες εκφράσεις κι ενέργειες αλλά και να αυτοσχεδιάζει, ώστε να δημιουργούνται νέα επικά ποιήματα.

9) Τι γνωρίζουμε για τα ομηρικά έπη;

Πρόκειται για την «Ιλιάδα» και την «Οδύσσεια». Είναι τα μοναδικά έργα της επικής ποίησης που έχουν σωθεί ολόκληρα. Σύμφωνα με την παράδοση ο ποιητής τους είναι ο Όμηρος. Η Ιλιάδα εκτυλίσσεται κατά τη διάρκεια του τρωικού πολέμου και αποτελείται από 15.693 στίχους ενώ η Οδύσσεια έχει ως θέμα το νόστο του Οδυσσέα και αποτελείται από 12.110 στίχους.

10) Τα ομηρικά έπη έχουν αξία ως ιστορική πηγή:

Δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα ομηρικά έπη ως ιστορικές πηγές γιατί:

- αναφέρονται σε μια εποχή πολύ παλαιότερη (12ος αι. π.χ.) από την εποχή της δημιουργίας τους (8ος αι. π.χ.), την οποία ο ποιητής δεν μπορεί να γνωρίζει πολύ καλά, αφού δεν υπήρχαν γραπτές πηγές.
- σε ορισμένα σημεία ο ποιητής κάνει **αναχρονισμούς**, καθώς παρουσιάζει τους ήρωες να γνωρίζουν υλικά, θεσμούς και αντιλήψεις που εμφανίστηκαν πολύ αργότερα από την εποχή στην οποία εκτυλίσσονται τα έπη
- σκοπός του ποιητή δεν ήταν να γράψει ιστορικό έργο αλλά να συνθέσει καλλιτεχνικές δημιουργίες για την ψυχαγωγία των ακροατών.

11) Τι γνωρίζουμε για τους ραψωδούς:

- Οι ραψωδοί χρονικά εμφανίζονται μετά τους αοιδούς.
- Τις περισσότερες φορές δεν συνέθεταν δικά τους έργα αλλά απομνημόνευαν και παρουσίαζαν στο κοινό παλαιότερα έπη (κυρίως τα ομηρικά).
- Δεν τραγουδούσαν όπως οι αοιδοί αλλά απήγγειλαν με ρυθμό, κρατώντας ένα ραβδί (σύμβολο εξουσίας).
- Ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες.
- Ταξίδευαν σε διάφορα μέρη και έπαιρναν μέρος στις μεγάλες γιορτές.
- Διοργανώνονταν ραψωδικοί αγώνες.

12) Ποιος ήταν ο Όμηρος:

Ο Όμηρος είναι ένα πρόσωπο που έχει περάσει στην σφαίρα του μύθου· έτσι, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί σχετικά με την αξιοπιστία των πληροφοριών που υπάρχουν γι' αυτόν. Πιθανότατα ήταν ποιητής που ταξίδευε από τόπο σε τόπο και ίσως πήρε μέρος σε ραψωδικούς αγώνες. Θεωρείται Ίωνας, χωρίς να είμαστε σίγουροι για την καταγωγή του, ενώ οι σημερινοί μελετητές αποκλείουν την πιθανότητα να ήταν τυφλός.

13) Πότε έγινε η καταγραφή των ομηρικών επών:

Δεν υπάρχουν ασφαλείς αποδείξεις για την πρώτη καταγραφή της Ιλιάδας και της Οδύσσειας. Σύμφωνα με μαρτυρίες, γνωρίζουμε ότι τον 6ο αι. π.Χ. εκδόθηκε στην Αθήνα γραπτό κείμενο των ομηρικών επών, με πρωτοβουλία του Σόλωνα ή του Πεισίστρατου ή του Ίππαρχου.

Χρονολογικός πίνακας														
1200	1150	1100	1050	1000	950	900	850	800	750	700	650	600	550	500
Τρωικός πόλεμος								↓ Σύνθεση επών						Καταγραφή επών

Ο Τρωικός πόλεμος έγινε περίπου το 1180 π.Χ., στη διάρκεια των Μυκηναϊκών χρόνων. Η Μυκηναϊκή εποχή διαρκεί από το 1600-1100 περίπου π.Χ. και οφείλει το όνομά της στις Μυκήνες, το σπουδαιότερο κέντρο αυτής της εποχής. χρόνων, την εποχή του Χαλκού

Η Οδύσσεια συντέθηκε μετά από 400 χρόνια, δηλαδή το 800 π.Χ. στη διάρκεια της Γεωμετρικής εποχής. Η Γεωμετρική εποχή διαρκεί από το 1100-700 περίπου π.Χ. και οφείλει το όνομά της στη γεωμετρική διακόσμηση των αγγείων που κατασκευάζονται αυτή την εποχή. εποχής.

Τα έπη καταγράφηκαν για πρώτη φορά περίπου το 560 με 510 π.Χ. στην Αθήνα, όταν τύραννος των Αθηνών ήταν ο Πεισίστρατος ή ο γιος του ο Ίππαρχος. Ως τότε διαδίδονταν προφορικά.

14) Ποια είναι η αξία των ομηρικών επών:

Η μεγάλη αξία των ομηρικών επών φαίνεται από τα εξής:

Στην αρχαιότητα τα ομηρικά έπη θεωρούνταν τα πιο αγαπητά ποιήματα των Ελλήνων.

- Είχαν μεγάλη λογοτεχνική και παιδαγωγική αξία, καθώς αναφέρονταν στην ιστορία, τη θρησκεία, σε ήρωες που λειτουργούσαν ως πρότυπα.
- Η εκπαίδευση των αρχαίων Ελλήνων στηριζόταν στα ομηρικά έπη.
- Σήμερα θεωρούνται σπουδαία λογοτεχνικά έργα και είναι από τα πιο πολυδιαβασμένα σε όλο τον κόσμο.
- Από τα ομηρικά έπη εμπνεύστηκαν όλοι οι ποιητές της αρχαιότητας, ενώ συνεχίζουν να εμπνέονται και σήμερα λογοτέχνες και καλλιτέχνες όλων των ειδών.

15) Τι είναι το ομηρικό ζήτημα:

Το ομηρικό ζήτημα αποτελείται από μια σειρά ερωτημάτων που έθεσαν οι φιλόλογοι και οι μελετητές των ομηρικών επών σχετικά με τη σύνθεση των δύο ποιημάτων.

Τα βασικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- Ο Όμηρος δημιούργησε και τα δύο έπη ή συνέθεσε μόνο την Ιλιάδα και κάποιος άλλος την Οδύσσεια;
- Ο Όμηρος ήταν υπαρκτό ή φανταστικό πρόσωπο;
- Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια συνετέθησαν με βάση ένα ενιαίο σχέδιο ή προέκυψαν από τη συνένωση μικρότερων ποιημάτων;

Ποιες είναι οι επικρατέστερες απόψεις σήμερα σχετικά με τη σύνθεση των ομηρικών επών;

- Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια αντλούν υλικό από παλαιότερα επικά ποιήματα και από την προφορική παράδοση.
- Δεν είναι απομιμήσεις ή απλές συνενώσεις άλλων επών.
- Ίσως να μην έχει συνθέσει ο ίδιος ποιητής και τα δύο έπη.
- Ένας ποιητής θα μπορούσε να συνθέσει τόσο μεγάλα έπη γιατί: α) βρήκε πολλά έτοιμα στοιχεία (π.χ. τη γενεαλογία ηρώων), β) κληρονόμησε από τις προηγούμενες γενιές αιδών τις τυπικές εκφράσεις που επαναλαμβάνονταν συχνά μέσα στα έπη γ) είχε την ευκαιρία να ανανεώνει και να βελτιώνει το υλικό του κάθε φορά που το παρουσίαζε στους ακροατές δ) ίσως να χρησιμοποίησε λίγο ή πολύ τη νέα γραφή, το φωνητικό αλφάβητο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

1) Ποιο είναι το κεντρικό θέμα της Οδύσσειας;

Ο κεντρικός ήρωας της Οδύσσειας είναι ο Οδυσσέας, ένας από τους αρχηγούς της τρωικής εκστρατείας, ο οποίος έδωσε το όνομά του στο έπος. Θέμα της Οδύσσειας είναι η επιστροφή του Οδυσσέα στην πατρίδα του, την Ιθάκη.

2) Ποιες είναι οι πηγές και ποια η θεματογραφία της Οδύσσειας;

Οι πηγές του έπους είναι η ηρωική παράδοση, οι λαϊκές μυθιστορίες και τα παραμύθια των ναυτικών. Τα θέματα της Οδύσσειας είναι: η καθημερινή ζωή των ανθρώπων, η αγάπη για την πατρίδα, η φιλία, η ευγένεια, η ερωτική πίστη, η μορφοφία της ζωής και η δύναμη του ανθρώπου να ξεπερνά τις δυσκολίες.

3) Τι γνωρίζουμε για τη διαίρεση της Οδύσσειας σε ραψωδίες;

Πιθανότατα τη διαίρεση των ομηρικών επών σε ραψωδίες έκανε ο Ζηνόδοτος ο Εφέσιος (325 – 260 π.χ.), ένας σημαντικός Αλεξανδρινός φιλόλογος. Κάθε ραψωδία της Οδύσσειας δηλώνεται με ένα μικρό γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου (α, β, γ, ...), ενώ της Ιλιάδας με ένα κεφαλαίο (Α, Β, Γ).

in medias res

Ο απλούστερος και ο πιο φυσικός τρόπος να αφηγηθεί κανείς μια ιστορία, είναι να παρουσιάσει τα γεγονότα σύμφωνα με τη χρονική τους σειρά. Μια τέτοια αφήγηση λέμε ότι έχει χρονική αλληλουχία. Όμως η αφήγηση αυτή δεν έχει πάντα μεγάλο ενδιαφέρον. Γι' αυτό, οι συγγραφείς των αφηγηματικών κειμένων επινοούν άλλες αφηγηματικές τεχνικές, για να κρατήσουν το ενδιαφέρον και την προσοχή του αναγνώστη.

Μια τέτοια τεχνική είναι να αρχίζει ένα κείμενο «in medias res», δηλ. "στο μέσο των πραγμάτων, στο μέσο της υπόθεσης, στο μέσο της πλοκής".

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα κείμενα γραμμένα με την τεχνική in medias res είναι η Οδύσσεια. Ο Όμηρος δεν ακολούθησε τη χρονολογική σειρά των γεγονότων. Συναντάμε τον Οδυσσέα στην Καλυψώ, στο νησί της Ωγυγίας, λίγο πριν φτάσει στην Ιθάκη. Μετά την Καλυψώ πηγαίνει στους Φαίακες κι εκεί ο ίδιος ο Οδυσσέας αφηγείται στους Φαίακες, αλλά και σε μας τους ακροατές ή αναγνώστες τα γεγονότα από την αρχή. Η δευτερεύουσα διήγηση του Οδυσσέα ονομάζεται **εγκιβωτισμός**.

Με αυτόν τον τρόπο εξάπτει το ενδιαφέρον του αναγνώστη ή του ακροατή από δύο απόψεις: δεν θέλει μόνο να μάθει πώς θα καταφέρει ο Οδυσσέας να φτάσει από εκεί στην πατρίδα του, αλλά και πώς μπλέχτηκε σ' αυτή τη φαινομενικά απελπιστική κατάσταση